

Benvolgudes/Benvolguts

Quan arriben moments de canvi i de transició i celebrem actes institucionals com aquesta cerimònia de comiat, m'entra una certa melancolia reflexiva. Per això, al situar-me davant de l'ordinador per redactar aquest text, no he pogut obviar algunes preguntes essencials: Què és la universitat, avui? Quin paper continua jugant dins la societat? Les preguntes no són cap obvietat i probablement tenen a veure amb un cert sentiment de crisi compartit, que té a veure amb la crisi de l'educació i la crisi de certs valors. La universitat en que alguns vam estudiar és molt diferent amb la universitat en la que estem ensenyant i la universitat en la que molts vam començar la nostra docència s'ha transformat. Fins i tot, la pròpia mecànica burocràtica en la que molts ens hem sentit atrapats ens ha conduït a oblidar-nos d'un fet essencial: la importància que la universitat ocupa dins l'esfera pública.

No voldria caure en el pessimisme i m'agradaria orientar el meu discurs cap una reflexió sobre la consciència del que encara avui significa tenir la responsabilitat d'ensenyar en una universitat. Per fer-ho, voldria reprendre un text que el filòsof Jacques Derrida, va llegir en un acte a la Universitat d'Stanford (Califòrnia) l'any 1998, titulat "Universitat sense condicions". Derrida parlava l'existència d'unes noves humanitats dins d'una societat que s'havia transformat per unes noves tècniques de comunicació, d'informació, d'arxiu i de producció del saber. Admetia que tot plegat havia creat noves formes de legitimació i avaluació dels treballs universitaris, però insistia en que "la vocació declarada, en virtut d'una essència professada, hauria de ser la de considerar la universitat com l'últim espai de resistència crítica davant tots els poders dogmàtics i injustos". La incondicionalitat de la

universitat s'hauria d'expressar, segons Derrida, com una resistència contra tots els poders que volen limitar-la, però també com un dret de posar-ho tot en qüestió.

Si he evocat aquestes paraules és per què m'agradaria insistir en la idea de la Universitat com a últim espai de resistència crítica, però també en el paper que hi juguen les Humanitats dins d'aquesta resistència.

Si prenem com exemple un període com els darrers quatre anys veurem que ha plogut molt poc, però en canvi ens adonarem que s'han produït algunes tempestes significatives que han alterat la política i en la societat. Vam començar la nova dècada enfrontant-nos a una pandèmia que més enllà dels efectes que va tenir la malaltia, també va servir per qüestionar-nos els límits de la nostra llibertat. Vam viure una pandèmia que també ens va mostrar com els efectes de certes polítiques de restriccions públiques han sigut letals per alguns sectors com la sanitat i l'educació. En aquell temps va promoure's la idea que podíem fer universitat a distància, connectats a les pantalles. Vam posar en crisi la socialització i la experiència del contacte a les aules. Ara, hem vist com a les aules hi ha un alumnat que ha normalitzat l'absentisme i que comença a mostra una desafecció pels estudis i que és el símptoma d'una desafecció vital més generalitzada. Els resultats del informe PISA en educació, fets pública a finals de l'any 2023, han revelat que alguna cosa endèmica ha fallat en el nostre sistema i han demostrat que alguna cosa s'ha fet malament, no només als Instituts sinó també a la universitat. Què és el que ha provoca aquesta desafecció? No puc establir cap diagnòstic però vull reflexionar sobre com la utopia tecnològica en lloc de portar-nos cap a un cert alliberament dels costums ha modificat coses tan fonamentals com l'atenció i la percepció del món. Ens trobem davant

d'un món en que la crisi no bé determinada pels efectes de la societat de l'espectacle, sinó per una tecnofília contrària a la socialització i l'intercanvi. Una tecnofília que, en el fons, és enemiga de la curiositat. La tecnologia ens ha portat cap a un món en el qual s'ha subestimat el saber, on algú ha pensat que la memòria no es troba dipositada en els llibres, els arxius i les biblioteques, sinó als nostres ordinadors. L'arribada recent del xat GPT i la irrupció de la Intel·ligència artificial ens genera nous reptes com a educadors però també fa latent una preocupació sobre quin és el futur del saber. Estem en un moment en que alguns dels nostres estudiants en lloc d'utilitzar la seva intel·ligència per arribar a fer treballs de curs i tesis doctorals, poden refiar-se del darrer programa informàtic que articula el saber. En la prehistòria de la nostra era cibernètica, Stanley Kubrick ja ens va demostrar a *2001, una odissea a l'espai* què passava quan el poder de l'ordinador HAL 9000 era més fort que la voluntat dels humans. Quina distòpia es crea quan la intel·ligència humana és menyspreada?

Què passa quan la política no es basa en la veritat, ni en la participació ciutadana, sinó en les falses veritats i en les promeses populistes? No sé si hi ha una relació de causa/efecte entre el malestar de l'educació i el malestar de la política, però no deixa de preocupar-me veure els resultats de les darrers eleccions al Parlament Europeu o veure com a Itàlia, Holanda, Hongria o Argentina, el populisme s'ha imposat. La ultradreta ha ocupat el poder a molts països i en altres, com França, està a punt d'ocupar-lo. La demagògia triomfa perquè hi ha un aprofitament de la ignorància amb finalitats polítiques. Es per tot això que hem de fer nostres les paraules de Derrida i creure en la universitat com "l'últim espai de resistència crítica davant tots els poders dogmàtics i injustos". Ens cal repetir sempre aquesta

idea i no treure'ns la de sobre. Tenim el privilegi de treballar en un espai de resistència i hem de lluitar contra totes les adversitats del temps per ajudar als nostres alumnes a construir, allò que el cineasta Nanni Moretti, va definir com l'escalf del "sol del futur".

Si faig proposo aquesta reflexió des de la Facultat de Lletres i en un acte de comiat és perquè crec que és de justícia agrair a les persones que han treballat amb nosaltres, i que ara s'acomiaden, la seva participació en aquesta lluita de resistència contra la ignorància. Els hi vull agrair la seva força, la seva expertesa i la seva predisposició per col·laborar amb la institució. Vull agrair-los la seva implicació per aconseguir que tinguem una universitat sense condicions. Totes les persones que avui és jubilen han entès perfectament que estimar la universitat implica estimar el saber i que estimar el saber implica ser capaços de llançar una mirada crítica cap als models que perverteixen el coneixement crític.

La universitat ha canviat molt des del dia que vam arribar-hi. No té res a veure amb aquell lloc que van descobrir de joves. Amb els anys canviarà molt més però els que continuarem ensenyant som molt conscients de la importància que té el fet de convertir aquesta facultat, i les humanitats, en un espai de resistència. En els anys vinents molts també ens jubilarem. Hi haurà altres professors, es discutiran noves metodologies docents, es proposaran nous plans d'estudis, hi haurà un nou alumnat divers que posarà en evidència els nous problemes de la societat. Probablement, es crearan noves teories, s'obriran nous debats i s'institucionalitzaran noves eines burocràtiques. S'ensenyaran coses noves i es recuperaran moltes de velles. En aquesta universitat mutant encara es continuarà parlant de la crisi

de les humanitats i es buscaran respostes que mai s'acabaran de trobar. Però tots plegats continuarem treballant en un espai de resistència.

Voldria felicitar a les estudiantes i estudiants que se us ha distingit amb el premi extraordinari de grau i màster i us voldria encoratjar a no deixar mai els estudis i a mantenir sempre desperta la vostra curiositat intel·lectual. Vull donar moltes gràcies a Maria Guerra, però també a Berta Nadal, Isabel Bayona i Àngels Casals, per haver vetllat pel funcionament de la facultat, per la vostra destresa organitzativa, pel vostre suport. També vull donar les gràcies a Rosa Maria Fraguell i a Mita Castanyer per la vostra implicació com a geògrafes en el coneixement del territori en la lluita per haver fet prendre consciència als alumnes de la importància que té la preservació del medi ambient. Moltes gràcies també a August Rafanell pels teus treballs sobre la consciència lingüística catalana i la teva lluita per aconseguir que el català no sigui mai una llengua silenciada. I, finalment, moltes gràcies a Maria Recasens per ajudar-nos a pensar l'art des de la teoria i ensenyar-nos a estimar la bellesa de les coses. No fa falta que us digui que sou dels nostres i que aquesta facultat serà sempre casa vostra.

Àngel Quintana

Degà de la Facultat de Lletres